

Lesson Study in de lerarenopleiding

Kwaliteitsreeks opleidingsscholen
Praktijk In-Zicht

STEUNPUNT OPLEIDINGSSCHOLEN • PO-RAAD • VO-RAAD

Inhoudsopgave

Inleiding	5
1. Waarom Lesson Study in de opleiding?	6
2. De praktijk	7
3. Succesfactoren	8
4. Drie gouden tips	9
Verder lezen	9

Inleiding

Leren lesgeven. Daar draait het om in de opleiding van leraren. Studenten moeten leren hoe zij bewerkstelligen dat leerlingen zich de vakkennis optimaal eigen maken.

Lesson Study is een van oorsprong Japanse professionaliseringsbenadering waarin docenten gezamenlijk lessen voorbereiden, observeren en nabespreken. In steeds meer landen is de methode populair en ook in Nederland is er de laatste vijf jaar veel belangstelling voor de toepassing van Lesson Study, ook in de lerarenopleiding. Zo ook bij de universitaire lerarenopleiding in Groningen. Sinds drie jaar is Lesson Study hier een onderdeel van onder meer de opleiding tot eerstegraads leraar Nederlands.

De student vormt, samen met de werkplekbegeleider en een andere collegadocent Nederlands, een Lesson Study-team op de stageschool. Dit katern beschrijft de ervaringen met en de opbrengsten van de werkwijze.

De tekst is geschreven op basis van een interview met Carien Bakker, vakdidacticus Nederlands van de opleiding voor eerstegraads docenten Nederlands van de Rijksuniversiteit Groningen (RuG).

De lerarenopleiding Nederlands van de RuG participeert in twee opleidingsscholen in het noorden van het land: de Groninger Opleidingsschool en de School of Education. De opleiding werkt samen met 73 scholen voor voortgezet onderwijs, waarvan inmiddels een aanzienlijk deel ervaring heeft met Lesson Study, onder andere in het kader van de opleiding van studenten. De laatste twee jaar hebben acht scholen meegewerkt aan een Lesson Study-traject van studenten.

1. Waarom Lesson Study in de opleiding?

Lesson Study verrijkt de opleiding van studenten, onder meer doordat de praktijk van het lesgeven centraal staat en de lessen zeer gedetailleerd worden voorbereid en geëvalueerd.

Vakdidactische kennis en vaardigheden vergroten

Omdat het Lesson Study-team de lessen zeer gedetailleerd voorbereidt, evalueert en aanpast, is Lesson Study een goede manier om studenten te leren hoe ze leerstof effectief aan leerlingen kunnen overbrengen. De student bekwaamt zich in de didactiek van het vak.

Kloof instituut en school verkleinen

De opleiding, de werkplek en de student fungeren vaak nog teveel als losse eenheden. Besteedt de opleiding op het instituut bijvoorbeeld veel aandacht aan vakdidactiek, in de werkplekbegeleiding op de stageschool ligt de nadruk vaak op organisatorische zaken en klassenmanagement. Dit soort verschillen tussen instituut en werkplek helpen de student niet om theorie en praktijk met elkaar te verbinden. Lesson Study kan de kloof tussen school en instituut verkleinen en een bijdrage leveren aan het samen opleiden.

Leren van ervaren docenten

Een zeer leerzaam aspect van Lesson Study is dat de werkwijze de deelnemers dwingt om sterk in te zoomen op de details van het lesgeven. Een globale lesopzet voldoet niet. De deelnemers moeten precies benoemen waarom ze wat doen. Dit is zeer leerzaam voor de student, die zo zicht krijgt op de 'pedagogic black-box' van ervaren docenten. Maar ook de docenten hebben hier baat bij, omdat zij zich niet altijd (meer) bewust zijn van de keuzes die zij maken. Ze worden ertoe aangezet om hun ingeslepen manier van lesgeven onder de loep te nemen en zo nodig te veranderen.

"De student en de werkplekbegeleider kijken samen veel gedetailleerder naar de les dan gewoonlijk. Gevolg is dat zowel de student als de werkplekbegeleider veel meer moet expliciteren welke keuzes ze maken en waarom. Dat mes snijdt aan twee kanten: het is zowel voor de student als voor de werkplekbegeleider leerzaam."

Carien Bakker, vakdidacticus Nederlands RUG

2. De praktijk

Het Lesson Study-team, bestaande uit de student, zijn werkplekbegeleider en een collega docent Nederlands, geven om de beurt dezelfde les, die ze samen gedetailleerd voorbereiden, evalueren en aanpassen.

Lesson Study-team

Studenten voeren de Lesson Study uit in het kader van hun onderzoek. Zij verbinden dus een onderzoeksvraag aan de Lesson Study. De student vormt samen met zijn werkplekbegeleider en een collega docent Nederlands van de school een Lesson Study-team, dat de volgende stappen doorloopt:

- Het Lesson Study-team bereidt een les voor.
- De werkplekbegeleider geeft de les, de andere twee deelnemers observeren.
- Het Lesson Study-team evalueert de les en stelt deze bij.
- De student geeft de bijgestelde les, de andere twee deelnemers observeren.
- Het Lesson Study-team evalueert de les en stelt deze bij.
- De andere docent Nederlands geeft de bijgestelde les.
- Evaluatie en reflectie.

De lessen worden aan drie verschillende klassen gegeven, in dezelfde schoolsoort en jaarlaag. De student is de spil: hij stelt het team samen, vraagt toestemming aan de schoolleiding en organiseert en leidt de bijeenkomsten.

“We overwegen om de bijeenkomsten voortaan te laten leiden door een procesbegeleider’, iemand die wat meer afstand tot het proces heeft dan de student. Zeker als de les van de student zelf wordt besproken, is dat beter. Dat zou bijvoorbeeld de schoolopleider kunnen zijn.”
Carien Bakker, vakdidacticus Nederlands RUG

Focus op het leren van leerlingen

De observaties zijn in de eerste plaats gericht op de leerlingen en niet zozeer op het handelen van de docent. Het Lesson Study-team heeft immers tot in detail voorbereid hoe de docent het gaat aanpakken, dus dat is al bekend bij de observatoren. Centraal staat de vraag: hoe reageren leerlingen op dat docentgedrag? Het Lesson Study-team bereidt de observaties goed voor: welk gedrag verwachten we van de verschillende typen leerlingen, bijvoorbeeld van de gemotiveerde leerlingen, de zwakke leerlingen of van de excellente leerlingen? Ze maken samen een observatieformulier voor de les en selecteren de leerlingen (verschillende typen) die ze tijdens de les gaan observeren. In de evaluatie bespreken ze uitvoerig wat ze hebben waargenomen en op basis daarvan passen ze de les aan.

“De leerlingen die zijn geobserveerd, worden na de les ook geïnterviewd. Dat levert heel veel informatie op. Leerlingen weten feilloos de vinger op de zere plekken te leggen.”
Carien Bakker, vakdidacticus Nederlands RUG

Logboek

De student houdt een logboek bij, waarin hij de gemaakte keuzes beschrijft en onderbouwt en de reflecties van het team weergeeft. Uit evaluaties blijkt dat het logboek de betrokkenen helpt om gedachten te ordenen en te structureren, om met enige afstand naar de lessen te kijken en om zichzelf reflectieve vragen te stellen.

Tijd en organisatie

In deze vorm kost Lesson Study de deelnemende docenten ongeveer 15 uur. De werkplekbegeleider kan deze tijd (deels) wegschrijven als begeleidingsuren, maar voor de andere deelnemende docent zijn dit extra uren. Een behoorlijke tijdsinvestering dus. Daarnaast vraagt de organisatie van het Lesson Study-traject aandacht. De les moet immers in een beperkte periode in drie klassen worden gegeven. Het is van belang dat de schoolleiding en de betrokken docenten hierover van tevoren goed worden geïnformeerd. Het mooiste is als de schoolleiding dit ziet als een professionaliseringsactiviteit voor (een deel van) de sectie, en hiervoor tijd vrijmaakt.

3. Succesfactoren

De ervaringen en evaluaties hebben duidelijk gemaakt dat betrokkenen overwegend positief zijn over de methodiek. Wat zijn de belangrijkste succesfactoren?

Veel aandacht voor voorbereiden en evalueren

De kracht van Lesson Study zit met name in het feit dat de deelnemers de lessen zeer gedetailleerd voorbereiden en evalueren. Het dwingt hen om bewuste keuzes te maken, die erop zijn gericht het leren van leerlingen te verbeteren. Uit internationaal onderzoek blijkt dat docenten die langdurig deelnemen aan Lesson Study betere leerlingresultaten bewerkstelligen.

Praten over onderwijzen

Docenten en studenten gaan intensief met elkaar in gesprek over onderwijzen en het leren van leerlingen. Zij praten met elkaar over de kern van het vak: lesgeven. Uit de evaluaties blijkt dat zowel studenten als docenten dit ervaren als een grote meerwaarde.

Gedeeld eigenaarschap

Doordat de deelnemers gezamenlijk eigenaar zijn van de Lesson Study en samen keuzes maken, worden niet alleen de student, maar ook de ervaren docenten ertoe aangezet om buiten hun comfortzone te werken. Studenten brengen ideeën in vanuit de opleiding, waardoor ook de ervaren docenten soms een aanpak volgen die ze niet gewend zijn. Sommige docenten geven aan dat ze het leerzaam vinden om uit hun comfortzone te worden getrokken.

Variatiemogelijkheden

Lesson Study heeft veel variatiemogelijkheden:

- De samenstelling van het team
De student vormt een Lesson Study-team met

docenten van de stageschool, maar kan bijvoorbeeld ook een team vormen met studenten die op andere scholen stage lopen.

- Het lesmateriaal
Het Lesson Study-team gebruikt een les uit de methode, een door de student of door het team ontworpen les of een les die door de opleiding wordt aangereikt. Voordeel van een door de opleiding aangereikte les is dat alle deelnemende docenten 'blanco' met het traject beginnen. In Groningen heeft het Lesson Study-team het afgelopen jaar een lessenserie uitgevoerd die door de opleiding is aangereikt.
- De focus
Ligt de focus in Groningen op vakdidactiek, de Lesson Study kan zich ook richten op algemene pedagogisch-didactische vaardigheden of klassenmanagement.

“Wij gaan nu een andere variant uitproberen, waarbij drie studenten van verschillende stagescholen een Lesson Study-team vormen. Ze bereiden tijdens de colleges, onder leiding van een vakdidacticus, de lessen voor en geven de les op de eigen school. De andere twee studenten en de werkplekbegeleider observeren en evalueren de les gezamenlijk. We hopen dat de werkplekbegeleiders aanwezig willen en kunnen zijn bij de colleges, zodat ze betrokken zijn bij de voorbereiding.”
Carien Bakker, vakdidacticus Nederlands RUG

4. Drie gouden tips

- Informeer de school en de betrokken docenten van tevoren goed over de werkwijze en over de tijd die ze moeten investeren. Zorg dat ze weten wat hen te wachten staat.
- Voeg een procesbegeleider aan het team toe, die de bijeenkomsten leidt. Dit kan bijvoorbeeld de schoolopleider zijn, de werkplekbegeleider of een speciale Lesson Study-begeleider van de school.
- Laat de student een logboek bijhouden, waarin hij de keuzeprocessen en reflecties van zichzelf en het Lesson Study-team vastlegt.

“De reacties van studenten en docenten zijn overwegend positief. Ze vinden het leuk en leerzaam. Als winst noemen ze onder meer: inspiratie opdoen, uitwisselen met ervaren collega's, materiaal kritisch bekijken, verdieping van de eigen lespraktijk en de focus op leren van leerlingen. Belangrijkste struikelblokken zijn de tijdsinvestering en de organisatie van de Lesson Study in de school.”
Carien Bakker, vakdidacticus Nederlands RUG

Verder lezen

Vries, S. de, Verhoef, N. & Goei, S.L. (2016). Lesson Study: een praktische gids voor het onderwijs. Apeldoorn/Antwerpen: Garant
www.walsnet.org
<http://www.lessonresearch.net/staffmain1.html>
'Presentatie over Lesson Study'

Meer informatie

Carien Bakker, c.h.w.bakker@rug.nl

Voor al uw vragen en meer informatie

Steunpunt Opleidingsscholen ondersteunt (academische) opleidingsscholen – als samenwerkingsverband van schoolbesturen, scholen en lerarenopleidingen – bij het versterken van onderlinge samenwerking en kennisuitwisseling. Een steunpunt van, voor en door opleidingsscholen dat bijdraagt aan de professionalisering van leraren, de ontwikkeling van scholen en het versterken van schoolbesturen in het primair en voortgezet onderwijs.

Voor vragen en meer informatie over Steunpunt Opleidingsscholen kunt u terecht bij:

PO-Raad

Projectleiders: Gea Spaans

steunpuntopleidingsscholen@poraad.nl • 030 – 31 00 933

VO-raad

Projectleider: Nienke Wirtz

steunpuntopleidingsscholen@vo-raad.nl • 030 – 232 48 00

Steunpunt
Opleidingsscholen

VO^{RAAD}

PO^{RAAD}

Auteur: Tekstbureau Elise Schouten
Vormgeving: Bas van der Horst, BUREAUBAS
Fotografie: Ewouter.com
Druk: Drukproef, Krimpen a/d IJssel

De katernen Praktijk In-Zicht bevatten een illustratie van de praktijk van een opleidingsschool. Dit kan een voorbeeld, een aanpak of uitwerking zijn.

januari 2017